

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تفت

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق

گرایش حقوق خصوصی

عنوان

چالش‌های فقهی و حقوقی اعضای حیوان در بدن انسان

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر سیداحمد میرخلیلی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر روح الله بخت جو

نگارنده:

فریبا گرجی

پاییز 1396

ب

تاییدیه هیئت داوران

بدینوسیله تایید می‌شود که جلسه‌ی دفاع از پایان‌نامه خانم فریبا گرجی با عنوان « چالش‌های فقهی و حقوقی اعضای حیوان در بدن انسان»، با حضور هیئت داوران ذیل تشکیل گردید و هیئت داوران، پس از مطالعه پایان‌نامه و شرکت در جلسه دفاع، صحت و کفایت تحقیق انجام شده را بر اساس مقررات دانشگاه آزاد اسلامی، جهت اعطای درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق گرایش حقوق خصوصی به نامبرده، مورد تایید قرار می‌دهند.

1. جناب دکتر سید احمد میرخلیلی

محل امضا :

سمت در پایان نامه : استاد راهنما

2. جناب دکتر روح‌الله بخت‌جو

محل امضا :

سمت در پایان نامه : استاد مشاور

3. جناب دکتر

محل امضا :

سمت در پایان نامه : داور خارج دانشگاه

4. جناب دکتر

محل امضا :

سمت در پایان نامه : داور داخل دانشگاه

به نام خدا

فرم شماره (۲۱)

منشور اخلاق پژوهش

با استعانت از خدای سبحان و با اعتقاد راسخ به اینکه عالم محضر خداست و او همواره ناظر بر اعمال ماست و به منظور انجام شایسته‌ی پژوهش‌های اصیل، تولید دانش جدید و بهسازی زندگانی بشر، ما دانشجویان و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های کشور:

تمام تلاش خود را برای کشف حقیقت و فقط حقیقت به کار خواهیم بست و از هر گونه جعل و تحریف در فعالیت‌های علمی پرهیز می‌کنیم. حقوق پژوهشگران، پژوهیدگان (انسان، حیوان، گیاه و اشیاء)، سازمان‌ها و سایر صاحبان حقوق را به رسمیت می‌شناسیم و در حفظ آن می‌کوشیم. به مالکیت مادی و معنوی آثار پژوهشی ارجح می‌نهیم؛ برای انجام پژوهشی اصیل اهتمام ورزیده از سرقت علمی و ارجاع نامناسب اجتناب می‌کنیم. ضمن پایبندی به انصاف و اجتناب از هر گونه تبعیض و تمصب، در کلیه فعالیت‌های پژوهشی رهیافتی نقادانه اتخاذ خواهیم کرد. ضمن امانت داری، از منابع و امکانات اقتصادی، انسانی و فنی موجود استفاده بهره‌ورانه خواهیم کرد. از انتشار غیراخلاقی نتایج پژوهش نظیر انتشار موازی همپوشان و چندگانه (تکه‌ای) پرهیز می‌کنیم. اصل محرمانه بودن و رازداری را محور تمام فعالیت‌های پژوهشی خود قرار می‌دهیم. در همه فعالیت‌های پژوهشی به منافع ملی توجه کرده و برای تحقق آن می‌کوشیم. خویش را ملزم به رعایت کلیه هنجارهای علمی رشته خود، قوانین و مقررات، سیاست‌های حرفه‌ای، سازمانی، دولتی و راهبردهای ملی در همه مراحل پژوهش می‌دانیم. رعایت اصول اخلاقی در پژوهش را اقدامی فرهنگی می‌دانیم و به منظور بالندگی این فرهنگ، به ترویج و اشاعه‌ی آن در جامعه اهتمام می‌ورزیم.

اعضاء دانشجو

اعضاء استاد راهنما

سپاسگزاری :

سپاس بی منتها آفریدگاری را که حیاتم تحت اراده اوست و توفیقات نظر لطف عنایت اوست.

اینک با عنایت پروردگار که این تحقیق به اهتمام حقیر تهیه می‌شود مصداق حدیث «من لم یشکر مخلوق لم یشکر الخالق» وظیفه خود می‌دانم از تمام کسانی که در طول تحقیق مورد نظر همواره یاری‌ام نموده‌اند، من جمله تمام اساتید محترم دانشگاه آزاد واحد اسلامی تفت، بالخصوص استاد معظم راهنما، **جناب آقای دکتر سید احمد میرخلیلی** و نیز **جناب آقای دکتر روح الله بخت‌جو** و **سرکار خانم دکتر لیلا میربد** که همواره در راه به ثمر رسیدن این پژوهش، اینجانب را صادقانه یاری نمودند صمیمانه سپاسگزاری می‌نمایم.

تقدیم به

به موعودی که دل‌ها منتظر حضورش است .

ماحصل آموخته‌هایم را تقدیم می‌کنم به آنان که مهر آسمانی‌شان آرام‌بخش آلام زمینی‌ام است به استوارترین تکیه‌گاهم، به سبزترین نگاه زندگی‌م، به چشمان پدر و مادرم که هرچه آموختم در مکتب عشق شما آموختم و هر چه بکوشم قطره‌ای از دریای بی‌کران مهربانی را سپاس نتوانم بگوییم؛ امروز هستی‌ام به امید شماست و فردا کلید باغ بهیستم رضای شما، گران‌سنگ‌تر از این ارزان نداشتم تا به خاک پایتان نثار کنم؛ باشد که حاصل تلاشم نسیم گونه غبار خستگی‌تان را بزدايد .

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	1
فصل اول کلیات	2
1-1 بیان مسئله	3
2-1 سوالات	6
3-1 فرضیه‌های پژوهش	7
4-1 اهداف پژوهش	7
5-1 اهمیت و ضرورت	7
6-1 پیشینه پژوهش	8
7-1 جنبه نوآوری پژوهش	8
8-1 نوع و روش پژوهش	9
9-1 ساماندهی پژوهش	9
فصل دوم پیشینه، مبانی و مفاهیم	10
1-2 پیشینه اعضای حیوان در بدن انسان	11
1-1-2 تاریخچه پیوند عضو	11
2-1-2 تاریخچه پیوند اعضا حیوان در بدن انسان در ایران	12
3-1-2 تاریخچه پیوند اعضا حیوان در بدن انسان در جهان	13
4-1-2 پیشینه حقوق حیوانات	13
2-2 مفاهیم	16
1-2-2 مفهوم لغوی و اصطلاحی عضو	16
1-1-2-2 عضو از منظر پزشکی	17
2-1-2-2 عضو از منظر فقه و حقوق	17
2-2-2 تعریف پیوند	17

17	1-2-2-2 مفهوم لغوی و اصطلاحی پیوند
18	2-2-2-2 تعریف پیوند در حقوق موضوعه ایران
19	3-2-2-2 پیوند از دیدگاه پزشکی
20	4-2-2-2 انواع پیوند
20	3-2-2-2 مفهوم لغوی و اصطلاحی حیوان
21	1-3-2-2 اقسام حیوان
21	4-2-2-2 وجوه مختلف پیوند
21	1-4-2-2 پیوند اشیا خارجی به انسان
22	2-4-2-2 پیوند اعضای حیوان به انسان
23	3-4-2-2 پیوند اعضای انسان به انسان
26	3-2 مبانی نظری
26	1-3-2 اهمیت و نیاز پیوند عضو از حیوان به انسان
27	2-3-2 دلایل کلی عدم پذیرش عضو از حیوان به انسان
28	1-2-3-2 مسأله انتقال بیماری از حیوان به انسان
29	2-2-3-2 مسائل روحی و روانی در اثر پیوند اعضای حیوان به انسان
29	1-2-2-3-2 بررسی اثرات بیماردر اثرانتقال اعضای حیوان به بدن انسان
30	2-2-2-3-2 دیدگاه جامعه در انتقال اعضای حیوان در بدن انسان
30	3-3-2 پس زدن پیوند عضو پیوندی
32	فصل سوم مشروعیت پیوند اعضای حیوان در بدن انسان
34	1-3 پیوند اعضا؛ مشروع یا غیرمشروع
34	1-1-3 ادله مخالفان پیوند عضو
37	2-1-3 ادله موافقان پیوند اعضا
39	2-3 پیوند اعضای حیوان به انسان
39	1-2-3 حکم نماز با اعضای پیوندی
40	2-2-3 وضو، غسل و نماز بعد از پیوند
43	3-3 مشروعیت قطع اعضای حیوان

43	..... 1-3-3 حقوق حیوانات در فقه
44	..... 1-1-3-3 حق حیات 2
45	..... 2-1-3-3 حق نفقه
45	..... 1-2-1-3-3 نهی از آزار و اذیت نسبت به جسم حیوان
46	..... 2-2-1-3-3 نهی از آزار و اذیت نسبت به روح و روان حیوان
47	..... 2-3-3 حقوق حیوانات در حقوق ایران
48	..... 4-3 قوانین مربوط به پیوند اعضای بدن انسان به انسان
50	..... فصل چهارم بررسی حقوقی اعضای پیوند زده شده از حیوان به انسان
51	..... 1-4 ماهیت عمل حقوقی انتقال عضو در اعضای حیوان
51	..... 1-1-4 عقد معین
51	..... 2-1-4 عقد نامعین
52	..... 2-4 رابطه احتمال پس زدن عضو پیوندی با غرر در عقود
52	..... 3-4 تاثیر پس زدن عضو پیوندی بر عمل حقوقی
53	..... 1-3-4 بطلان عقد
55	..... 2-3-4 انفساخ عقد
56	..... 3-3-4 قابلیت فسخ
57	..... 1-3-3-4 شکل گیری حق فسخ
58	..... 2-3-3-4 حفظ لزوم عقد
58	..... 4-4 مسئولیت مدنی ناشی از پیوند عضو از حیوان به انسان
59	..... 1-4-4 اصول و ارکان مسئولیت مدنی ناشی از پیوند عضو از حیوان به انسان
59	..... 1-1-4-4 رابطه سببیت
61	..... 2-4-4 عوامل احتمالی ورود ضرر در پیوند اعضا و بحث مسئولیت
61	..... 1-2-4-4 مسئولیت مدنی تیم پیوند
62	..... 2-2-4-4 مسئولیت مدنی آزمایشگاه
63	..... 3-2-4-4 مسئولیت مدنی مراکز درمانی
65	..... 4-2-4-4 مسئولیت مدنی دولت

66	5-2-4-4 عوامل مرتبط با گیرنده و دهنده عضو(حیوان)
67	5-4 مسئولیت مدنی اعضاء بعداز پیوندزدن
70	فصل پنجم نتیجه گیری وپیشنهادها
71	1-5 نتیجه گیری
75	2-5 پیشنهادها
77	منابع وماخذ
82	ABSTRACT

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی چالش های فقهی و حقوقی اعضای حیوان در بدن انسان می باشد. نوع مطالعه این پژوهش توصیفی - تحلیلی و از نظر هدف کاربردی می باشد. برای انجام این پژوهش از منابع کتابخانه ای استفاده شده است. نتایج نشان می دهد فقهای معاصر با توجه به آیات و روایات انتقال عضو از حیوان به انسان را به دلایل انتقال بیماری های ناشناخته و همچنین عدم امکان کنترل بیمار جهت جلوگیری از انتقال بیماری و کاهش کیفیت زندگی و اعتقادات دینی ، مجاز نمی داند . بر اساس نتایج این پژوهش همانگونه که مشروعیت پیوند اعضای انسان در بدن انسان پذیرفته شد، به طریق اولی پیوند اعضای حیوان در بدن انسان باید پذیرفته و مشروع باشد. در پیوندی که اعضای حیوان در بدن انسان قرار می گیرد در صورت آسیب مسئولیت مدنی متوجه پزشک خواهد بود.

واژگان کلیدی : پیوند اعضا، اعضای حیوان، مسئولیت مدنی

مقدمه

در ابتدای بحث که در مقالات مورد مطالعه قرارگرفت لازم است بیان کنیم طب پیوند، موضوعی در حال تغییر و پیشرفت است. در سال‌های اخیر، پیشرفت‌های عمده در حوزه پیوند اعضا و بافت‌ها، امیدهای فراوانی در بیماران نیازمند، ایجاد نموده است. هم‌زمان با پیشرفت‌های علمی در امر پیوند و افزایش میزان موفقیت آن، نیاز به تأمین اعضای پیوندی نیز افزایش یافته است. لذا جستجوی راه‌های جدید فراهم کردن عضو و بافت پیوندی مورد توجه محققین قرار گرفته است. از این لحاظ، روزبه‌روز، توجه به شیوه‌های جایگزین مانند: منابع غیرانسانی (اعضای مصنوعی، پیوند از حیوانات)، منابع جایگزین انسانی، استفاده از بافت رویان و جنین و نیز استفاده از سلول‌های بنیادی انسانی، افزایش یافته است. به دلیل کمبود اعضا پیوندی انسانی و نیاز فراوان به این نوع پیوند منابع فعلی پاسخ‌گوی نیاز جامعه نبوده و امکان استفاده از اعضای قابل پیوند حیوانات که دارای منابع نامحدود است، به یک موضوع برجسته تبدیل شده است. این کار علیرغم شواهد تجربی ناکافی و عدم در نظر گرفتن موضوعات اخلاقی، حقوقی، اجتماعی و به ویژه مذهبی افزایش یافته است (فراتی، 2005:2433).

علم پیوند اعضا¹ واژه‌ای با ریشه یونانی است که به انتقال عضو (کلیه، قلب، کبد و...) بافت (پوست و...) یا سلول (سلول‌های مغزی جهت درمان مبتلایان به پارکینسون و یا سلول‌های پانکراس جهت درمان بیماران مبتلا به دیابت و...) از گونه‌ای به گونه دیگر گفته می‌شود و روندی است که طی آن پیوند از حیوان به انسان صورت می‌گیرد (اسچرمن، 2008 م.).

هنوز کشور ایران به این مرحله، منظور مرحله پزشکی نرسیده است که بتواند اعضای حیوان را در بدن انسان قرار داد ولی ما می‌خواهیم از نظر فقهی و حقوقی این موضوع را بررسی کنیم. به این دلیل در کشورهای دیگر این کار در حال انجام است. اگر فروض مختلفی در نظر بگیریم: اگر فردی برای نجات جان خود به کشور دیگری برود و اعضای حیوان را در بدن خود قرار دهد، باید از نظر حقوقی و شرعی بررسی شود یا انتقال عضو از نظر فقهی مشروعیت دارد و مسائل دیگر که در پایان نامه مورد بررسی قرار می‌گیرد. ما در این پایان‌نامه نیز به بررسی مشروعیت اعضای حیوان در بدن انسان و مسئولیت مدنی اعضای حیوان در بدن انسان می‌پردازیم.

¹. Xenotransplantation

فصل اول

کلیات

1-1 بیان مسئله

پیوند اعضا از مسایل نوین عالم پزشکی است که در دهه‌های اخیر روزبه‌روز گسترش یافته است. از دلایل عدم پذیرش انتقال عضو از حیوان نیز می‌توان به مواردی مثل خطر انتقال بیماری ناشناخته از حیوان به انسان و عدم امکان کنترل بیمار برای پیش‌گیری از انتقال این بیماری‌ها به سایر افراد، عدم پذیرش بیمار توسط اجتماع، احتمال مشکل روحی در بیماری که عضو حیوانی در بدن دارد و در نتیجه کاهش کیفیت زندگی وی و اعتقادات دینی مربوط به مسأله طهارت و نجاست بعضی از حیوانات، اشاره کرد. بنابراین غفلت و بی‌توجهی نسبت به عواقب اخلاقی، حقوقی و اجتماعی ناشی از این نوع پیوندها ممکن است لطمه‌های غیرقابل جبرانی بر جای گذارد.

طب پیوند، موضوعی در حال تغییر و پیشرفت است. در سال‌های اخیر، پیشرفت‌های عمده در حوزه پیوند اعضا و بافت‌ها، امیدهای فراوانی در بیماران نیازمند، ایجاد نموده است. هم‌زمان با پیشرفت‌های علمی در امر پیوند و افزایش میزان موفقیت آن، نیاز به تأمین اعضای پیوندی نیز افزایش یافته است. لذا جستجوی راه‌های جدید فراهم کردن عضو و بافت پیوندی مورد توجه محققین قرار گرفته است. از این لحاظ، روزبه‌روز، توجه به شیوه‌های جایگزین مانند: منابع غیرانسانی اعضای مصنوعی، پیوند از حیوانات، منابع جایگزین انسانی، استفاده از بافت رویان و جنین و نیز استفاده از سلول‌های بنیادی انسانی، افزایش یافته است. به دلیل کمبود اعضا پیوندی انسانی و نیاز فراوان به این نوع پیوند منابع فعلی پاسخ‌گوی نیاز جامعه نبوده و امکان استفاده از اعضای قابل پیوند حیوانات که دارای منابع نامحدود است، به یک موضوع برجسته تبدیل شده است. این کار علی‌رغم شواهد تجربی ناکافی و عدم در نظر گرفتن موضوعات اخلاقی، حقوقی، اجتماعی و به‌ویژه مذهبی افزایش یافته است.

گرچه پیوند در کشور ما در زمینه‌های مختلف رشد و بالندگی داشته ولی هنوز برای گسترش وسیع راهی نه چندان هموار پیشرو دارد (حبیبی، 1380: 50)

پیوند عضو از حیوان به انسان ایده جدیدی نیست. شاید بتوان اولین اقدام برای پیوند از حیوان به انسان را تلاش برای انتقال خون حیوان به انسان در ابتدای قرن هفدهم میلادی دانست. در سال 1682 قسمتی از جمجمه سگ جهت ترمیم جمجمه آسیب دیده یک فرد روسی مورد استفاده قرار گرفت.

در اواخر قرن نوزدهم میلادی تلاش‌هایی برای انتقال کره چشم خرگوش، مجرای ادراری گوسفند و فلاپ‌های پوستی از حیواناتی مانند بز به انسان صورت گرفت. آلکسیس کارل پیش‌گام تحقیق در زمینه

پیوندهای عروقی است. کارل و گاتری تلاش فراوانی در فاصله سال‌های 1904-1906 در جهت توسعه علم پیوند عروق و به‌کارگیری تکنیک‌هایی در جهت پیشگیری از ایجاد ترومبوز در عروق پیوندی انجام دادند. در سال‌های بعد تلاش‌هایی در جهت پیوند کلیه، قلب و ریه حیوانات به انسان‌های نیازمند صورت گرفت که با عدم موفقیت همراه بود (تیلور، گرین، استین، 2007م).

علاقمندی بالینی به انتقال عضو از حیوان به انسان به دنبال نتایج مایوس‌کننده کم‌رنگ شد. شکست در پیوند به وسیله نیروی ناشناخته‌ای صورت می‌گرفت، که سرانجام سیستم ایمنی بدن به عنوان عامل این شکست شناسایی شد. احیای علاقمندی دانشمندان تا سال 1950 به دنبال پیوند موفقیت‌آمیز کلیه در دو قلوهای همسان به طول انجامید. کلیه‌های شامپانزه و بابون، نوعی میمون به تعدادی بیمار پیوند زده شد. یکی از بیماران که کلیه پیوندی را از شامپانزه دریافت کرده بود 9 ماه بعد از عمل زنده ماند. همچنین تلاش‌هایی جهت پیوند کبد پریمات راسته پستانداران نخستین به انسان صورت گرفت که در یکی از موارد، بیمار دریافت‌کننده پیوند 70 روز زنده ماند. در سال 1984 میلادی قلب بابون به یک نوزاد مبتلا به نارسایی شدید قلب پیوند زده شد و نوزاد به مدت 20 روز بعد از پیوند زنده ماند. اخیراً تلاش‌هایی در جهت انتقال سلول‌های عصبی خوک به بیماران مبتلا به پارکینسون و سلول‌های پانکراس خوک به بیماران دیابتی صورت گرفته است که موفقیت‌هایی به دنبال داشته است. در طی این پیشرفت‌ها عبور از چندین مانع، راز موفقیت پیوند عضو از حیوان به انسان تشخیص داده شد (سمدانی و همکاران، 2010).

در پیوند اعضای حیوان به انسان، عضو یا از حیوان نجس‌العین است یا از غیرنجس‌العین. در صورتی که این پیوند از حیوان غیرنجس‌العین باشد، ظاهراً هیچ مشکلی ایجاد نمی‌شود، این پیوند پاک و حلال است به شرطی که ذبح به صورت شرعی انجام گیرد تا میت نباشد.

لکن مشکل آنجاست که عضو پیوندی از حیوان نجس‌العین باشد، مثل سگ یا خوک. با تحقیقات دانشمندان ثابت شده که قلب خوک از نظر مشابهت بهترین جایگزین برای قلب انسان است. زیرا دریچه قلب خوک نزدیکترین مشابهت را نسبت به دریچه قلب انسان دارد و در معالجات از آن استفاده می‌شود. بنابراین، اگر عضو پیوندی از اعضای حیوان نجس‌العینی مثل خوک برداشته شود و به بدن بیمار پیوند گردد، تنها اشکال شرعی‌ای که ممکن است به نظر آید این است که عضو برداشته شده، نجس و حمل آن موجب بطلان نماز است. در پاسخ باید گفته شود عضو پیوندشده از حیوان نجس‌العین، بعد از پیوند حیات پیدا می‌کند و از عضویت بدن حیوان خارج و به عضویت بدن انسان در می‌آید و طهارت پیدا می‌کند.

اگر فرض را بر این بگیریم که نجاست عضو پیوندی هم باقی باشد، چون زائل ساختن آن موجب حصول ضرر، حرج و مشقت برای گیرنده عضو خواهد بود. با استناد به قاعده لاضرر و قاعده نفی حرج شرط طهارت آن عضو برای نماز ساقط می‌شود. شاید هم بتوان گفت که همراه داشتن عضو پیوندی از حیوان نجس‌العین در نماز، مانند محمول نجس است که برخی از فقها همانند صاحب «جواهر» آن را مبطل نماز نمی‌دانند (امام خمینی، 1385: 225).

در فقه اسلامی عضو جدا شده از بدن انسان و حیوان، اگر از اعضای دارای حیات باشد، نجس است مگر آنکه آن عضو از بدن انسانی جدا شود که بعد از مردن غسل داده شده یا عضوی از حیوانی حلال گوشت باشد که تذکیه شده است. به این ترتیب، در مواردی که پیوند با یک عضو اصطلاحاً «مردار» صورت می‌گیرد، پرسش طهارت و نجاست پیش می‌آید و به تبع آن چند حکم فقهی، مانند احکام نماز مطرح می‌شود. بیشتر فقها بر این نظرند که پس از پیوند عضو به بدن شخص زنده و جاری شدن حیات در آن، این عضو از آن شخص زنده و طاهر است و نباید، حتی به استناد قاعده یا اصل استصحاب، در این حالت نسبت به پاک بودن این عضو شک کرد؛ اصل حاکم در این باب، اصل طهارت است. نباید توهم کرد که اجزای جدا شده از حیوان زنده، در حکم میتة است و استفاده از آن جایز نیست. زیرا آنچه در ادله نهی شده استفاده از میتة بسان خوردن گوشت آن است؛ لیکن ادله، پیوند اعضا را در بر نمی‌گیرند. با توجه به اینکه عضو جدا شده از حیوان پس از پیوند، جزء بدن انسان می‌شود و ادله بیان‌کننده حکم اعضا و اجزای انسان شامل آن می‌شود، چنین پیوندی بر اساس اصل جواز و اباحه جایز خواهد بود. حال به بررسی حقوقی آن می‌پردازیم: عضوی که پس از قطع شدن اعضای حیوان در بدن انسان پیوند زده می‌شود، از نظر حقوقی چه حکمی دارد؟ جهت نخست قطعه‌ای که پیوند زده می‌شود، دو حالت ممکن است پیدا کند: حالت اول آنکه قطعه‌ی پیوندی با بدن جوش می‌خورد و جزء بدن می‌شود و مانند سایر اجزای بدن، حیات در آن جریان می‌یابد. حالت دوم آنکه قطعه‌ی مزبور مانند اعضای مصنوعی فقط در ظاهر به بدن متصل می‌شود و حیات در آن جریان نمی‌یابد، مثل آنکه پاره‌ای از استخوان انسان یا دندان یا ناخن او را بردارند و به بدن وصل کنند. این گونه پیوندها معمولاً فقط در مورد اجزایی که حیات در آن‌ها جریان ندارد، صورت می‌گیرد. در حالت اول آیا شخصی که آسیب زده به اعضای انسان می‌تواند به بهانه‌ی اینکه اعضای حیوان است جبران خسارت نکند، در حالت اول شخص آسیب‌زنده باید حتماً جبران خسارت کند و در حالت دوم هم بدین صورت است (حیدری، 1387: 178).

وقتی عضو انسان به انسان پیوند بخورد اگر آن عضو پیوند خورده دارای حیات در بدن انسان شود و مانند سایر اجزای بدن دارای حیات و رشد و نمو پیدا کند. پس اگر شخصی آن عضو را مورد ضرب و جرح قرار دهد آن شخص باید جبران خسارت کند و نمی‌تواند در دادگاه بیان کند این عضو مردار است و نجس، زیرا قطعه‌ی جداشده فقط به عنوان مردار و به عنوان اینکه قطعه‌ای جدا شده از بدن زنده است و حیات در آن جریان ندارد، نجس است. حال با این بیان می‌توان گفت باتوجه به قیاس اولویت و ماده 1 قانون مسئولیت مدنی باید جبران خسارت کند: اگر عضوی از اعضای حیوان در بدن انسان قرار گیرد و آن عضو پیوندخورده در بدن انسان دارای حیات باشد پس آن عضو دارای دیه است و شخص نمی‌تواند به بهانه این که آن عضو حیوان است از دادن دیه خودداری کند یا به عبارت دیگر اگر عضو حیوانی که به انسان پیوند خورده است از نظر ماهیتی بتوان به آن گفت که عضوی از اعضا انسان شده است، منظور این نیست که شباهت کامل به عضو انسان داشته باشد که عرف به آن یا حتی دیگران آن را عضوی از اعضای بدن انسان بنامند بر این عضو دیه تعلق می‌گیرد، همان‌طوری که آیات عظام بیان داشتند.

اگر عضوی از اعضای انسان به انسان پیوند بخورد و آن اعضاء را به بدن می‌چسبانند بی‌آنکه با بدن جوش خورد و خوب شود. این‌گونه پیوند، فقط برای حفظ ظاهر است مانند آنکه ناخن کسی قطع شود و آن را بردارد و برای حفظ صورت ظاهر آن را به جای خود بچسباند، بی‌آنکه جزء بدن شده و مانند دیگر ناخن‌ها رشد و نمو داشته باشد، پس این اعضا دارای دیه نیست. فقط می‌توان جبران خسارت کرد. حال اگر اعضای حیوان در بدن انسان قرار گیرد و آن عضو دارای حیات و فقط برای حفظ صورت ظاهر باشد اگر شخصی آن عضو را مورد اذیت و آزار قرار دهد دارای دیه نیست، شاید بتوان از باب خسارت جبران کرد.

1-2 سوالات

در این قسمت برآنیم تا به طرح سؤال اصلی و سؤالات فرعی پژوهش پرداخته و موضوع را مورد بررسی قرار داده و پاسخ لازم را در ادامه به دست آوریم.

1-2-1 سوال اصلی پژوهش

1- مبانی فقهی و حقوقی پیوند اعضای حیوان به انسان چیست و چگونه می‌توان چالش موجود در این زمینه پاسخ گفت؟

1-2-2 سوالات فرعی پژوهش

1- اگر شخصی به اعضای حیوانی که در بدن انسان قرار گرفته، صدمه بزند دارای مسئولیت است؟

2- ماهیت عمل حقوقی انتقال عضو در اعضای حیوان به بدن انسان همانند اعضای انسان در بدن انسان است؟

1-3 فرضیه‌های پژوهش

به دنبال طرح سؤالات پژوهش لازم می‌گردد تا به فرضیه‌های پژوهش پرداخته شود که ذیلاً آورده می‌شود.

1-3-1 فرضیه اصلی

1- به نظر می‌رسد جایگاه اعضای حیوان در بدن انسان در فقه جایز و از نظر حقوقی با مسئولیت مدنی همراه است.

1-3-2 فرضیه فرعی

1- به نظر می‌رسد پیوند اعضای حیوان در بدن انسان دارای مسئولیت مدنی باشد.

2- به نظر می‌رسد ماهیت عمل حقوقی انتقال عضو از حیوان به بدن انسان همانند انتقال اعضای انسان در بدن انسان باشد.

1-4 اهداف پژوهش

اهداف پژوهش که براساس سؤالات و فرضیه‌ها مطرح می‌گردند، به شرح ذیل می‌باشند.

1-4-1 هدف اصلی

1- بررسی مسائل و مبانی فقهی و حقوقی اعضای حیوان در بدن انسان

1-4-2 هدف فرعی

1- بررسی مسئولیت مدنی اعضای حیوان در بدن انسان

2- بررسی ماهیت عمل حقوقی انتقال عضو از حیوان به انسان

1-5 اهمیت و ضرورت

امر سلامت و جان انسانها پیوسته از دغدغه‌های مهم جوامع بشری می‌باشد. دانش پزشکی در روند تکاملی خود خدمات ارزشمندی را در این جهت ارائه نمود، تا بدان جا که در تقسیم اولیه علوم، علم الابدان قسیم علم الادیان گردید. در این راستا، پیوند اعضا از جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد و در ارائه خدمات پزشکی موفقیت‌های ارزشمندی را به خود اختصاص داده است. حال من نویسنده بر خود وظیفه می‌دانستم

تا با بررسی های حقوقی و فقهی به این نتیجه برسیم که آیا از نظر فقهی می توان اعضای حیوان را در بدن انسان پیوند داد؟ و از نظر حقوقی با این سؤال، می توان مطرح کرد که آیا پیوند اعضای حیوان در بدن انسان بعد از پیوند یا قبل از پیوند یا هنگام پیوند، شخص آسیب زنده (مؤسسات یا آزمایشگاه یا شخص بیگانه یا خود گیرنده باشد) دارای مسئولیت هستند؟

1-6 پیشینه پژوهش

1-1 کافی قمشه ای، مصطفی (1391)؛ در آمدی بر بررسی فقهی حقوق بیع اعضای بدن انسان :

امروزه با پیشرفت دانش پزشکی در زمینه پیوند اعضا بازار خرید و فروش اعضای بدن رونق شتابنده ای یافته، این در حالی است که برخی فقها عملیات انتقال اعضای بدن انسان را صحیح نمی دانند. در این مقاله که مورد مطالعه قرار گرفت در مورد مسائل فقهی و حقوقی بیع اعضای انسان و نظر گروه مخالفان و موافقان را مورد بررسی قرار داده است و در مورد مسائل اعضای حیوان و مسائل فقهی و حقوقی آن بحث نشده است ولی ما می خواهیم در این پایان نامه به بررسی مسائل فقهی و حقوقی اعضای حیوان در بدن انسان از جمله مسئله مشروعیت و مسئولیت مدنی آن را مورد بررسی قرار دهیم.

2- ضیغمی، مریم؛ پوربهاءالدینی زرنندی، نرجس؛ امینی زاده، نجمه (1391)؛ ملاحظات اخلاقی

مربوط به پیوند عضو از حیوان به انسان:

در این مقاله در مورد پیوند اعضای حیوان در انسان از نظر شرعی و اخلاقی و مسئله مربوط به حقوق حیوان آن هم به صورت کلی بررسی شده است و در مورد جبران خسارت مورد بحث قرار نگرفته است و ما در این پایان نامه به صورت جامع در مورد مسئولیت مدنی و مسائل فقه و حقوقی بررسی خواهیم کرد.

1-7 جنبه نوآوری پژوهش

جنبه نوآوری این پایان نامه بدین صورت می توان تبیین کرد حکم و مبانی فقهی و حقوقی اعضای حیوان در بدن انسان به چه صورت است؟ اگر اعضای حیوان حرام گوشت در بدن انسان قرار بگیرد شخص آسیب زنده می تواند به بهانه حرام گوشت بودن از جبران خسارت خودداری کند.

1-8 نوع و روش پژوهش

روش گردآوری اطلاعات در این تحقیق، عمدتاً به شیوه کتابخانه‌ای است که برای بهره جستن از کتابها و مقالات حقوقی و نظرات دکترین حقوق و اساتید دانشگاه و نیز پرونده‌های قضائی، از ابزار فیش‌برداری استفاده شده است. نظر به موضوع و تناسب روش کار با نوع گردآوری اطلاعات در این زمینه آنچه مورد نظر است، روش تجزیه و تحلیل اطلاعات براساس روش توصیفی-تحلیلی است.

1-9 ساماندهی پژوهش

این پژوهش، برابر آئین‌نامه نگارش پایان‌نامه‌های دانشگاه آزاد اسلامی واحد تفت، در پنج فصل، شامل: فصل اول: طرح کلیات؛ فصل دوم: مفاهیم و مبانی و پیشینه؛ فصل سوم: مشروعیت پیوند اعضای حیوان در بدن انسان؛ فصل چهارم: بررسی حقوقی اعضای پیوند زده شده از حیوان به انسان و فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات، تنظیم گردیده است.